

Kde leží Blízký východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů

JIŘÍ PÁNEK, MARTINA ŠENKEŘÍKOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra rozvojových a environmentálních studií, 17. listopadu 12, 771 46, Olomouc, Česko; e-mail: jiri.panek@upol.cz

ABSTRACT **Where does the Middle East lie? A comparison of definitions and mental maps of the region with the eyes of university students** – This paper focuses on a broad spectrum of delineating definitions of the Middle East region from the perspective of selected authors and students at Palacký University Olomouc. The data about the delineation of the borders of the Middle East region were collected from various publications, articles, encyclopaedias and atlases. The data from students were collected via a web-based map questionnaire, which was in the form of a mental mapping exercise above the world map with four additional questions. The results of the survey were processed into composite maps, which were later compared among themselves and between formulated definitions. It was found out that the formulations of the delineation of the Middle East are rather different, both among the selected authors and individual definitions of students. Students most often coincided with two formulated definitions: those by the United Nations and the Central Intelligence Agency, but students' perception of the Middle East stretches further to the north (Turkey) and East (Iran), unlike the studied definitions that rather include the states of North Africa (MENA region).

KEY WORDS mental maps – Middle East – regional geography – university students

PÁNEK, J., ŠENKEŘÍKOVÁ, M. (2018): Kde leží Blízký východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů. Informace ČGS, 37, 2, 31–41.

© Česká geografická společnost, z. s., 2018

1. Úvod

Blízký východ, neboli také Přední východ (Součková 1979), byl již ve starověku kolébkou vyspělých civilizací. Tento region má své specifické vlastnosti, mezi které patří jeho geografická poloha, jelikož se nachází v exponované kontaktní zóně Asie, Evropy a Afriky. Dalším specifikem je, že se zde utvářela tři nejvýznamnější monoteistická náboženství – křesťanství, judaismus a islám, která jsou dnes rozšířená po celém světě. Tato náboženství přispěla a stále přispívají k rozmanitosti společnosti a také současně ke kulturnímu bohatství zemí tohoto regionu (Burgrová, Ježová 2011). Dnes zde většina zemí patří k jádru islámského světa. Téměř po celém regionu převládá islám, arabština či arabská kultura. V zemích s převahou nearabského obyvatelstva je arabština liturgickým jazykem bohoslužeb islámského náboženství (Skokan 2006). U Maronitů je například liturgickým jazykem i v kostelech (Atiya, Suryal 1968). Tento region má geostrategický význam především z důvodu značných zásob ropy a zemního plynu. Objev těchto nerostných surovin přispěl k ekonomickému růstu jednotlivých částí regionu. Blízký východ se tak stal velmi žádaným regionem pro své bohatství. To může být hlavní příčinou toho, že se v současné době jedná o nejkonfliktnější oblast světa (Burgrová, Ježová 2011). Z důvodu nejasného definování této oblasti a používání často nepřesných termínů jak v médiích, tak ve veřejné debatě, se autoři tohoto článku rozhodli více prozkoumat vymezení pojmu Blízký východ a také to, jak jej vnímají studenti Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen UP). Vedlejším cílem bylo otestovat metodu elektronického sběru a vizualizace mentálních map, který může v budoucnosti výrazně usnadnit práci v oblasti subjektivních prostorových percepce a jejich analýzy. Autoři vycházejí z předpokladu, že vyšší expozice geografickému vzdělání zlepší a zpřesní povědomí o prostorovém uspořádání světových regionů. V rámci výzkumu porovnávali velikost, umístění a přesnost zakreslení Blízkého východu mezi studenty geografických oborů a studenty bez geografického zaměření, a to s očekáváním lepších výsledků u studentů, kteří se zaměřují na některý z geografických oborů na UP.

2. Kde leží Blízký východ?

Termín *Blízký východ* je specifický, protože k němu existují často používaná synonyma. V českém prostředí lze narazit na výrazy jako *Střední východ*, *Přední východ*, *Jihozápadní Asie* či *Orient* (Burgrová, Ježová 2011). V případě anglického překladu vznikají další nejasnosti. Termín *Middle East*, namísto doslovného překladu *Střední východ*, se z pohledu politické geografie správně překládá jako *Blízký východ* (Burgrová, Ježová 2011). Dále se lze setkat s výrazy jako *Arabský východ* (Sorby 2005), *Blízký východ* a *Střední východ* (Buk 1957), *Levanta* (Krejčí, Vodáková 2006),

Přední Asie (Hrozný 1949), *Mašrik* (Kropáček 1999) či *Magreb* (Kropáček 1999). I když jsou všechna tato synonyma konvenční, je nutné je vnímat jako nepřesná (Skokan 2006). Nejenom že vznikají nejasnosti z hlediska termínu regionu, ale i celkového vymezení. Existuje několik konceptů hranic Blízkého východu, jelikož pomyslné hranice tohoto regionu jsou velmi proměnlivé (Burgrová, Ježová 2011). V následující části jsou prezentovány jen některé vybrané definice oblasti Blízkého východu, proto pro kompletní seznam dvaceti čtyř studovaných definic odkazujeme na Šenkeříkovou (2016).

Šanc (2011) definuje tzv. úzké vymezení a širší vymezení. Do úzkého vymezení zahrnuje arabské státy, tzv. Levantu (Libanon, Palestina a část Sýrie), která se nachází ve východním Středomoří, a oblasti bývalé Mezopotámie (druhá část Sýrie, Jordánsko, Irák) a též Izrael spolu s palestinskými autonomními oblastmi. Do širšího vymezení řadí státy Arabského poloostrova (Saudskou Arábii, Kuvajt, Bahrajn, Katar, Spojené arabské emiráty, Omán, Jemen) a nearabské státy s říšskou minulostí (Turecko a Írán). Velmi specifické postavení z hlediska regionálního uspořádání Blízkého východu má Egypt, který tvoří mezník mezi západním a východním arabským světem. Z politicko-geografického vývoje 20. století je ale Egypt zahrnut do regionu Blízký východ i v jeho nejužším smyslu.

Státy severní Afriky, tzv. Magreb (Kropáček 1999), jsou úzce spjaty s vymezením Blízkého východu a jsou velmi často integrovány do tohoto regionu. Mezi státy Magrebu se řadí Maroko společně se Západní Saharou. Jelikož je toto teritorium Marokem spravováno, dále je sem zahrnováno Alžírsko, Tunisko a ve většině případů i Libye. Do širšího vymezení regionu Blízkého východu jsou navíc podle Junga a Piccolioho (2001) řazeny země tzv. Afrického rohu, jimiž jsou Eritrea, Džibutsko a Somálsko. Do regionu se řadí hlavně z důvodu dominujícího islámského náboženství (v případě Džibutska a Somálska) a z důvodu arabštiny jako úředního jazyka (v případě Džibutska a Eritreje). Do tohoto vymezení je také řazen Afghánistán, Pákistán a tzv. Turkestán, což je historická oblast v Asii, která se rozprostírá od východního pobřeží Kaspického moře až k vrcholům Hindúkuše, Pamíru a Ťan-šanu. Jedním z důvodů, proč se Afghánistán a tzv. Turkestán řadí do regionu Blízký východ je dominující islám. Pákistán je zde zahrnut z kulturního hlediska. Není možné opomenout ještě další dvě oblasti pro úplnost přechodových regionů na periferii Blízkého východu. Zakavkazský transnacionální region je první oblastí, která je řazena do Blízkého východu, a to i pouze v případě jednoho státu, Ázerbájdžánu. V této zemi je situace velmi podobná jako ve střední Asii, a proto je řazen do tohoto regionu. Druhou oblastí je Balkánský poloostrov, který je zahrnut do regionu z důvodu převládajícího islámu v některých jeho oblastech (Šanc 2011). Skokan (2006) dále definuje několik vymezení hranic Blízkého východu podle terminologie oblasti, která ji vymezuje.

Arabský východ (Sorby 2005) označuje oblast Středního východu, která je spojována se zeměmi severní Afriky v jednotný kulturně-geografický region. Termín

Střední východ (Souleimanov 2003) označuje státy Blízkého východu včetně Íránu a Afghánistánu. Dalším, v českém prostředí méně známým označením, je Levanta (Krejčí, Vodáková 2006), která historicky označovala zejména libanonsko-syrské pobřeží, někdy však zahrnuje celý Blízký východ. Souleimanov (2003) nazývá oblast bez Egypta a Súdánu Jihozápadní Asií. Starším označením je *Přední Asie* (Hrozný 1949), do kterého se člení země od Bosporu, Středozemního a Rudého moře na západě, po Íránskou vysočinu na východě. Jedná se tedy o Blízký východ kromě Kypru a afrických států. Termín *Mašrik* (neboli východ), podle arabské geografie zahrnuje státy od Egypta dále k východu a termín *Magreb* (neboli západ) označuje západní arabské země. V úzkém smyslu začleňuje Maroko, Alžírsko a Tunisko, v širším smyslu zahrnuje také Západní Saharu, Mauritánii a Libyi (Kropáček 1999).

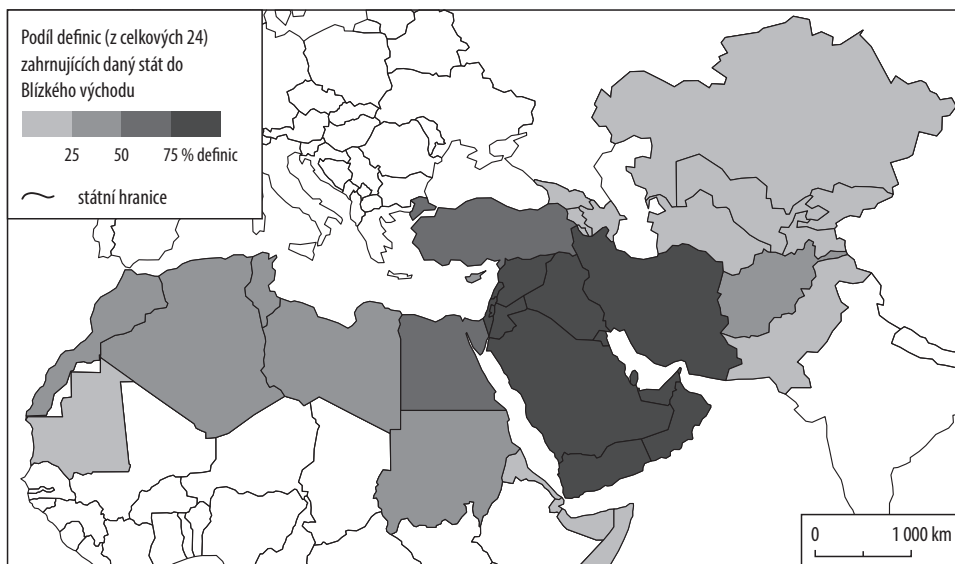
Kropáček (1999) používá termín Blízký východ pro region, který se táhne od Maroka až po Írán, ale občas přesahuje zejména do muslimských zemí. Kropáček ve své práci též zmiňuje termíny, které jsou velmi často zmiňovány v anglických textech jako *Middle East* (Cleveland, Bunton 2016) a *Middle East and North Africa* (Anderson 1987). Název *Middle East* nejčastěji zahrnuje Írán, Turecko, arabské asijské země a Egypt, někdy také Kypr, Súdán a Libyi, podle potřeby případně též Afghánistán a Pákistán. Velmi často používané spojení *Middle East and North Africa* (MENA) v politologických a kulturně historických pracích je velmi často integrováno pouze do jednoho termínu Blízký východ, a to převážně z důvodu, že země Blízkého východu a severní Afriky jsou vnitřně propojeny arabskými a islámskými vazbami (Kropáček 1999).

Keddie (1973) představuje geografický pojem Blízký východ jako oblast, která se rozprostírá od Maroka až po Afghánistán, což je zhruba ekvivalentem oblasti prvního muslimského rozšíření a území *Anatolie*. Blízký východ je představen jako převážně muslimský region s rozšířenými semiaridními a pouštními podmínkami, kde je zemědělství závislé na zavlažování (ibid.).

Další definice Blízkého východu používá Světová banka (World Bank 2017), Mezinárodní měnový fond (IMF nedatováno), či Světová obchodní organizace (World Trade Organisation 2001), a to především pro definování regionů a následné projekty či aktivity v nich.

České atlasy světa se ve vymezení regionu Blízký východ liší. Školní atlas světa (Klímová 2004), Velký atlas světa (Hloušek 1995) i novější Školní atlas dnešního světa (Hanus, Šídlo 2011) používají rozdílné definice těchto oblastí, které jsou opět detailněji rozvedeny v Šenkeříková (2016).

Atlasů světa českých, ale i zahraničních existuje celá řada, proto se mohou čtenáři setkat s různým vymezením hranic Blízkého východu. Autoři tímto výčtem chtěli poukázat na široké spektrum definic Blízkého východu, a to jak geografických, tak i politických či kulturních. Autoři v práci analyzovali celkem 24 různých definic regionu Blízkého východu (Šenkeříková 2016), překryvy těchto

Obr. 1 – Vymezení regionu Blízký východ v analyzovaných definicích (Odpověď na otázku „Které státy spadají do Blízkého východu dle analyzovaných definic?“). Zdroj: autoři, podkladová data: www.naturalearthdata.com.

definic jsou zobrazeny na obrázku 1. Na vizualizaci je patrné tzv. jádro regionu (především Arabský poloostrov), které je však výrazně menší než oblast nejčastěji zakreslovaná studenty (viz níže). Studenti se ve svých odpovědích shodovali s definicemi především v západní hranici mezi jádrem a ostatními zeměmi Blízkého východu (hranici tvoří Rudé moře). V otázce severní, resp. Severovýchodní hranice již shoda nepanuje. Studenti často do jádra zahrnovali ještě Turecko a Írán.

3. Metodologie

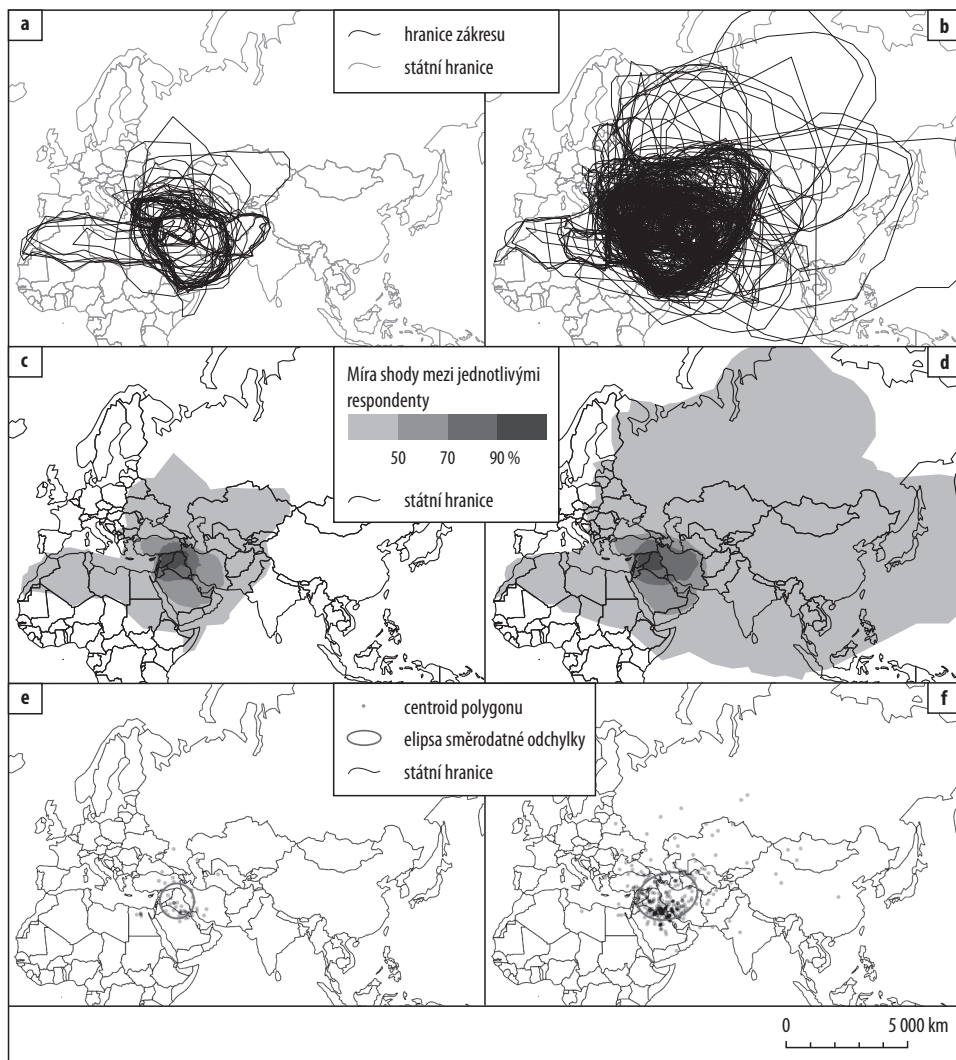
Autoři pracovali s konceptem mentálních map, který se objevuje od šedesátých let 20. století (Políšenská 2006), a to konkrétně s percepčním druhem mentálních map (Lynch 1960). Mentální mapy jsou uloženy ve vědomí člověka, kde jsou celý život formovány, upravovány, zpřesňovány ale i opomíjeny (Siwek 2011). Tento přístup pak aplikovali na koncept orientalismu (Said 1978), ve kterém se jeho autor zaměřuje především na evropský vztah k Blízkému východu a islámu. S používáním mentálních map se v současné době lze stále častěji setkávat zejména při přenášení kognitivních myšlenek o prostoru do fyzické podoby, ale také při ověřování znalostí nejenom geografických jmen, nýbrž i jejich prostorového ukotvení v kognitivních mapách (Bláha, Pastuchová Nováková 2013). Využití mentálních

map má v české geografii dlouhou tradici již od konce sedmdesátých let 20. století (Hynek, Hynková 1979, 1980; Drbohlav 1991; Voženílek 1997; Kynčilová 1998), avšak tento výzkum pokračuje i v moderním propojení geografických informačních systémů (GIS) a mentálních map (Bláha, Hudeček 2010; Novotná, Bláha 2012; Šerý, Šimáček 2012, 2013; Janoška, Voženílek, Tuček 2014; Bláha, Nováček 2016).

Autoři ke sběru dat použili webovou platformu PocitoveMapy.cz, což je online crowdsourcingový nástroj navržený jako internetová aplikace, která je založena na knihovně Leaflet. Aplikace umožňuje uživatelům shromažďovat prostorová data na mapovém pokladu, podobně jako jiné crowdsourcingové webové nástroje pro mapování. Na rozdíl od počítačových aplikací Ushahidi, Umap, ArcGIS Online a mnoha dalších, tato aplikace nevyžaduje registraci nebo instalaci žádného speciálního software, přídatného modulu (plug-in) či virtuálního serveru. Aplikace běží autonomně v internetovém prohlížeči. Atributové výsledky mapování jsou poté uloženy v databázi MySQL a geodata jsou uložena ve formátu GeoJSON.

Dotazník vyplnilo celkem 302 respondentů z řad studentů UP, kteří pocházeli ze všech osmi fakult, avšak kromě filozofické fakulty ($n = 123$) a přírodovědecké fakulty ($n = 90$) se jednalo o nízké počty studentů vzhledem k velikosti fakulty a velikosti vzorku respondentů. Webový dotazník obsahoval mapovou část, kde mohli respondenti na podkladě topografické verze OpenStreetMap (OpenStreetMap 2017) zakreslit polygon reprezentující u nich jejich vnímání oblasti Blízkého východu. Dále následovaly čtyři neprostorové dotazy. Respondenti byli dotazováni na pohlaví, dále odpovídali na to, zda studují na UP, jakou fakultu si vybrali, jestli studují obor zaměřený na geografii (pokud ano, tak který). Výsledek za každého respondenta byl uložen do prostorové databáze a později uložen do formátu GeoJSON, který je možné dále konvertovat do formátu shapefile, určeného pro následné zpracování v počítačových aplikacích ArcMap či QGIS.

Každý zaznamenaný polygon byl posléze spojen v jednu datovou vrstvu, která byla dále použita pro analýzy a vizualizace (obr. 2a, 2b). V prostředí ArcMap 10.1 byly polygony převedeny na pravidelný grid, který byl vytvořený pomocí toolboxu *Repeating Shapes for ArcGIS* (Jenness 2006). V tomto prostředí měl každý pixel hranu o velikosti 10 km a plocha každého pixelu tedy měřila 100 km². V aplikaci ArcMap 10.1 došlo pomocí funkce *spatial join* a volbou kategorie (pohlaví, dílčí fakulty UP, studující či nestudující studenti oboru geografie) k „naložení“ jednotlivých vrstev na sebe a „proříznutím“ dříve vytvořeného gridu byly získány hodnoty od jedné až po jejich možné maximum pro každou buňku gridu. Tím byly získány podkladové vrstvy pro tvorbu jednotlivých agregovaných mentálních map. Vizualizace výsledků (obr. 2c, 2d) byla provedena pomocí škály červené (v tisku šedé) barvy jako jednoduchá tematická mapa. Výsledkem je tedy vizualizace, kde tmavší barva představuje větší shodu studentů na definici oblasti Blízkého východu. Způsobem vizualizace se autoři inspirovali u Bláhy a Nováčka (2016), kteří podobným způsobem analyzovali percepci regionu střední Evropy.

Obr. 2 – Srovnání odpovědí studentů podle oborů (a, c a e pro geografické obory; b, d a f pro negeografické obory) a jejich různé vizuální reprezentace. Zdroj: autoři, podkladová data: www.natural-earthdata.com.

Další metodou, která pomohla odhalit ohniska percepce, bylo vytvoření mapy centroidů, tedy geometrických středů, jednotlivých polygonů reprezentujících Blízký východ. Z těchto bodů bylo pak možné vytvořit elipsu směrodatných odchylek (Yuill 1971), která vizualizuje prostorovou distribuci. Na obrázku 2e a 2f je vidět, že studenti geografických oborů mají centroidy více koncentrované, a tudíž i elipsa směrodatných odchylek je menší, než je u skupiny studentů

Tab. 1 – Základní statistika odpovědí studentů geografických a negeografických oborů

Analyzovaná vrstva: geografové	Analyzovaná vrstva: negeografové
Analyzované pole: plocha_km	Analyzované pole: plocha_km
Minimální hodnota: 391 900,0 km ²	Minimální hodnota: 2 680,0 km ²
Maximální hodnota: 22 099 757,0 km ²	Maximální hodnota: 77 840 893,0 km ²
Střední hodnota: 8 508 160,8 km ²	Střední hodnota: 11 052 584,8 km ²
Hodnota mediánu: 8 265 607,5 km ²	Hodnota mediánu: 9 246 889,0 km ²
Směrodatná odchylka: 5 045 801,2 km ²	Směrodatná odchylka: 9 994 930,2 km ²

Zdroj dat: autoři.

negeografických oborů. Jejich elipsa je více protáhlá v severozápadní a jihovýchodní ose, což naznačuje větší rozptyl jejich odpovědí. Rozdíly jsou také v rozptylu odpovědí, které se týkají rozlohy (viz tab. 1), kdy studenti negeografických oborů ($n = 263$) většinou zaznačili oblast Blízkého východu větší než studenti geografických oborů ($n = 39$). Při analýze hranic jednotlivých polygonů lze identifikovat určité oblasti, které i přes rozdílnou velikost či přesnost zakreslení považují studenti za hraniční.

4. Diskuze

Z prezentovaných výsledků vyplývá několik závěrů, které bohužel nejsou plně přenositelné ani na ostatní studenty UP, ani na vysokoškolskou populaci jako takovou. Přesto však výsledky odhalují některé trendy, které by si v budoucnosti zasloužily více pozornosti.

Studenti s geografickým základem byli schopni definovat oblast Blízkého východu přesněji a s menším rozptylem centroidů jejich polygonů. Důležitější však je, že se nedopouštěli tak extrémních zákresů oproti studentům negeografických oborů. Ti do oblasti Blízkého východu zařadili i tak rozdílné oblasti jako jsou Finsko, Filipíny či Japonsko. Z obrázku 1 vyplývá, že podle studovaných definic jádro regionu spočívá na Arabském poloostrově a více definic do Blízkého východu zahrnuje spíše státy na severu Afriky než státy střední Asie. To může být zapříčiněno v zahraničí více zaužívaným pojmem MENA (*Middle East and North Africa*), který může v některých definicích nahrazovat oblast Blízkého východu. Na rozdíl od studovaných definic viděli studenti státy příslušící k regionu spíše na východ od Arabského poloostrova, popř. do něj řadí také Turecko, které leží severně od Arabského poloostrova.

Dle výsledků v tabulce 1 je také patrné, že studenti geografických oborů mají nižší maximální hodnotu rozlohy zakreslených polygonů a také směrodatnou

odchylku. Obdobně rozdíly mezi mediánem a střední hodnotou, které jsou menší u studentů geografických oborů, nasvědčují o větší přesnosti jejich zákresů.

Dalším aspektem tohoto výzkumu je prezentace možností webových mapových formulářů pro sběr a pozdější analýzu prostorových percepce či geografických znalostí. Výhodou tohoto přístupu je jeho relativní jednoduchost a snadný dosah skrze online kanály. Na druhou stranu, obdobně jako jiné online participativní nástroje, přináší pouze omezenou reprezentaci vzorku – ti s přístupem k internetu a schopnostmi/znalostmi pro ovládání webových aplikací. Je patrné, že obdobný postup by nebyl vhodný pro práci např. se seniory, ale pro výše zvolenou cílovou skupinu (studenti) se jedná o nástroj, který si zaslouží více pozornosti.

Mezi budoucí směry využití a vývoje zde představeného postupu patří automatická kontrola či známkování didaktických testů v geografii, v rámci nichž učitel zvolí prvek v otázce – např. Blízký východ a dle přesnosti zákresu aplikace automaticky ohodnotí odpověď počtem bodů. Tím by mohlo dojít k odstranění subjektivity vyučujícího a ke snazšímu srovnání v hodnocení žáků.

5. Závěr

Hranice regionu, který je považován za Blízký východ, jsou vnímány z velké míry na kontextu, úhlu pohledu, ale i geopolitické situaci. Při studiu úrovně povědomí o vymezení Blízkého východu se odpovědi mezi studenty lišily, avšak v případě vymezení jádra se studenti dvou nejčastěji zastoupených fakult shodli na státech Irák, Sýrie, Libanon, Kuvajt, Jordánsko a částečně Saudská Arábie, Turecko a Írán. Při srovnání států patřících do jádra Blízkého východu dle všech zvolených kategorií se nejčastěji objevovaly Irák a Sýrie. Studenti geografických oborů častěji zakreslovali menší oblasti, které jsou blíže v první kapitole prezentovaným definicím, je však nutné se také pozorněji podívat na odpovědi studentů ostatních oborů. Pokud byly odpovědi vysokoškolských studentů rozloženy od Maroka po Japonsko a od Finska po Indonésii, je otázkou, jaké výsledky by podobný experiment přinesl u široké veřejnosti. Schopnost umístit diskutovaný region do správné části mapy je kritická pro pochopení souvislostí a dopadů nejen pro Česko, ale i pro širší evropskou politiku. Cílem tohoto článku není poukázat na neznalost základní geografie Blízkého východu mezi olomouckými studenty, ale prezentovat obrovskou propast mezi každodenní mediální prezentací tohoto regionu a faktickou znalostí o jeho poloze na mapě světa.

Literatura

- ANDERSON, L. (1987): The state in the middle east and North Africa. *Comparative Politics*, 20, 1, 1–18.
- ATIYA, A. S., SURYAL, A. (1968): A history of Eastern Christianity. Methuen, London.
- BLÁHA, J. D., NOVÁČEK, A. (2016): How Central Europe is perceived and delimited. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 158, 193–214.
- BLÁHA, J. D., HUDEČEK, T. (2010): Hodnocení kartografických děl mentálními mapami. *Kartografické listy*, 18, 21–28.
- BLÁHA, J. D., PASTUCHOVÁ NOVÁKOVÁ, T. (2013): Mentální mapa Česka v podání českých žáků základních a středních škol. *Geografie*, 118, 1, 59–76.
- BUK, J. (1957): Mezinárodní vztahy v době vytváření světové socialistické soustavy: Dálný Východ, Jihovýchodní Asie, Blízký a Střední Východ. Státní nakladatelství politické literatury, Praha.
- BURGROVÁ, H., JEŽOVÁ, M. (2011): Současný Blízký východ: Politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti. Barrister & Principal, Brno.
- CLEVELAND, W. L., BUNTON, M. (2016): A history of the modern Middle East. Hachette UK, Philadelphia.
- DRBOHLAV, D. (1991): Mentální mapa ČSFR: Definice, aplikace, podmíněnost. *Geografie*, 96, 3, 163–177.
- HANUS, M., ŠÍDLO, L. (2011): Školní atlas dnešního světa. Terra, Praha.
- HLOUŠEK, P. (1995): Velký atlas světa. Kartografie Praha, Praha.
- HROZNÝ, B. (1949): Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty. Melantrich, Praha.
- HYNEK, A., HYNKOVÁ, J. (1979): Prostorová percepce životního prostředí města Boskovic a okolí ve výchově k péči o životní prostředí. *Geografie*, 84, 4, 287–299.
- HYNEK, A., HYNKOVÁ, J. (1980): Percepce prostředí a mentální mapy ve výchově k péči o životní prostředí. *Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Purk. Brun: Geographia*, 10, 5, 233–248.
- IMF (no date): IMF Middle East Country Information at a Glance, <http://www.imf.org/external/region/mcd/youthdialog/map/index.htm> (1. 9. 2017).
- JANOŠKA, Z., VOŽENÍLEK, V., TUČEK, P. (2014): Interval Delimitation of Mean Line of Geographical Phenomena from a Set of Polygons: Case Study of Mental Maps for Haná Region. *Geografie*, 119, 1, 91–104.
- JENNESS, J. (2006): Repeating shapes for ArcGIS, Jenness Enterprises, http://www.jennessent.com/arcgis/repeat_shapes.htm (1. 9. 2017).
- JUNG, D., PICCOLI, W. (2001): Turkey at the crossroads: Ottoman legacies and a greater Middle East. Zed books, London.
- KEDDIE, N. R. (1973): Is There A Middle East? *International Journal of Middle East Studies*, 4, 3, 255–271.
- KLÍMOVÁ, E. (2004): Školní atlas světa. Kartografie Praha, Praha.
- KREJČÍ, J., VODÁKOVÁ, O. (2006): Křesťanská Levanta: blízkovýchodní cesty křesťanské zvěsti. Sociologické nakladatelství, Praha.
- KROPÁČEK, L. (1999): Blízký východ na přelomu tisíciletí: Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy. Vyšehrad, Praha.
- KYNČILOVÁ, L. (1998): Mentální mapa. *Moderní obec*, 4, 11, 19.
- LYNCH, K. (1960): The image of the city. MIT Press, Cambridge.
- NOVOTNÁ, K., BLÁHA, J. (2012): Využití mentálních map uživatelů při hodnocení turistických map. *Geodetický a kartografický obzor*, 58, 4, 87–92.

- OpenStreetMap Contributors (2017): OpenStreetMap, <https://www.openstreetmap.org/#map=8/49.817/15.478> (8. 2. 2018).
- POLIŠENSKÁ, V. A. (2006): Mentální mapy: Definice, výzkum a otázka prostorového rozhodování. *Československá psychologie*, 50, 1, 64–70.
- SAID, E. (1978): *Orientalism*. Vintage Books, New York.
- SIWEK, T. (2011): Percepce geografického prostoru. Česká geografická společnost, Praha.
- SKOKAN, L. (2006): *Asie: sociogeografický přehled*. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- SORBY, K. R. (2005): *Arabský východ: (1945–1958)*. Slovak Academic Press, Bratislava.
- SOUČKOVÁ, J. (1979): Starověký přední východ. *Mladá fronta*, Praha.
- SOULEIMANOV, E. (2003): Írán, USA a Střední východ. *Mezinárodní politika*, 10, 27–28.
- ŠANC, D. (2011): Blízký východ jako politicko-geografický region. In: Ježová, M., Burgrová, H. (eds.): *Současný Blízký východ: Politický, ekonomický a sociální vývoj od druhé světové války po současnost*. Barrister & Principal, Brno, 9–22.
- ŠENKEŘÍKOVÁ, M. (2016): *Mentální mapa Blízkého východu: Sběr, analýza a interpretace*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc.
- ŠERÝ, M., ŠIMÁČEK, P. (2012): Perception of the historical border between Moravia and Silesia by residents of the Jeseník area as a partial aspect of their regional identity (Czech Republic). *Moravian Geographical Report*, 20, 2, 36–46.
- ŠERÝ, M., ŠIMÁČEK, P. (2013): Vnímání hranic obyvatelstvem regionů s rozdílnou kontinuitou socio-historického vývoje jako dílčí aspekt jejich regionální identity. *Geografie*, 118, 4, 392–414.
- VOŽENÍLEK, V. (1997): Mentální mapa a mentální prostorové představy. *Geodetický a kartografický obzor*, 43, 1, 9–14.
- World Bank (2017): Middle East & North Africa, <https://data.worldbank.org/region/middle-east-and-north-africa> (1. 9. 2017).
- World Trade Organization (2001): Composition of country groups, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/technotes_e.htm (1. 9. 2017).
- YUILL, R. (1971): The Standard Deviation Ellipse; An Updated Tool for Spatial Description. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 53, 1, 28.

PODĚKOVÁNÍ

Článek vychází z bakalářské práce Martiny Šenkeříkové s názvem „Mentální mapa Blízkého východu: Sběr, analýza a interpretace“. Autoři tímto děkují respondentům zapojeným do výzkumu.